राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग

आर्थिक वर्ष २०७५/७६ का लागि

संघीय सरकारबाट प्रदेश तथा स्थानीय सरकारलाई हस्तान्तरण हुने सशर्त अनुदान सम्बन्धी सिफारिस

२०७५ जेठ

काठमाडौं

१. संवैधानिक तथा कानुनी व्यवस्था

नेपालको संविधानको धारा ६० को उपधारा ३ मा प्रदेश र स्थानीय तहले प्राप्त गर्ने वित्तीय हस्तान्तरणको परिमाण राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगको सिफारिस बमोजिम हुने व्यवस्था रहेको छ। त्यस्तै, संविधानको धारा २५१ को उपधारा (१) को खण्ड (ग) मा राष्ट्रिय नीति तथा कार्यक्रम, मानक, पूर्वाधारको अवस्था अनुसार प्रदेश र स्थानीय सरकारलाई प्रदान गरिने सशर्त अनुदानको सम्बन्धमा अध्ययन अनुसन्धान गरी आधार तयार गर्ने काम, कर्तव्य र अधिकार राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगको हुने व्यवस्था रहेको छ। राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग ऐन, २०७४ को दाफा (३), उपदफा (१) को खण्ड (ख) मा प्रदेश कानुन बमोजिम प्रदेशले स्थानीय तहलाई प्रदान गर्ने सशर्त अनुदानको आधार तयार गरी प्रदेशलाई सिफारिस गर्ने जिम्मेवारी पनि आयोगकै हुने व्यवस्था गरिएको छ। राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग ऐन, २०७४ को दफा १६को उपदफा (२) मा नेपाल सरकारले प्रदेश र स्थानीय तहलाई र प्रदेशले स्थानीय तहलाई प्रचलित कानुनबमोजिम उपलब्ध गराउने सशर्त अनुदानका सम्बन्धमा नेपाल सरकार तथा प्रदेशलाई सिफारिस गर्दा आयोगले देहायबमोजिमका आधारहरू लिनुपर्ने व्यवस्था गरिएको छ।

- राष्ट्रिय नीति तथा कार्यक्रम, मानक, पूर्वाधारको अवस्था;
- प्रदेश र स्थानीय तहको शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानीजस्ता मानव विकास सूचकाङ्क;
- सन्तुलित विकासको अवस्था;
- आर्थिक, सामाजिक वा अन्य कुनै प्रकारको विभेदको अवस्था;
- जनतालाई पुऱ्याउनुपर्ने सेवा;
- राजस्वको अवस्था र उठाउन सक्ने क्षमता;
- खर्चको आवश्यकता ।

त्यस्तै अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ को दफा ९ मा नेपाल सरकारले प्रदेश र स्थानीय तहलाई कुनै योजना कार्यान्वयन गर्ने सम्बन्धमा शर्त तोक्न सक्ने र त्यस्तो शर्तको पालना गर्नु प्रदेश र स्थानीय सरकारको दायित्व हुने प्रावधान रहेको छ। संवैधानिक र कानुनी प्रावधानहरू बमोजिम सशर्त अनुदान राष्ट्रियस्तरका नीति तथा कार्यक्रमको कार्यान्वयन गर्न र केन्द्रीय सरकारबाट सञ्चालन हुने कार्यक्रम तथा आयोजना कार्यान्वयन गर्नका लागि लक्षित हुने देखिन्छ। त्यसैगरी प्रदेश सरकारले समेत आ-आफ्ना प्रदेश अन्तर्गतका स्थानीय सरकारबाट प्रदेशस्तरका नीति तथा कार्यक्रम सञ्चालन

गर्न र प्रदेशस्तरका पुर्वाधार विकास तथा मानक स्थापित गर्नका लागि स्थानीय सरकारलाई सशर्त अनुदान हस्तान्तरण गर्ने सक्ने देखिन्छ।

२. सशर्त अनुदानका आधार सिफारिसका लागि अवलम्बन गरिएको विधि

आर्थिक वर्ष २०७५/७६ मा नेपाल सरकारले प्रदेश र स्थानीय तहलाई उपलब्ध गराउने र प्रदेश सरकारले स्थानीय सरकारलाई उपलब्ध गराउने सशर्त अनुदानका आधारहरू सिफारिस गर्नका लागि आयोगबाट विभिन्न चरणमा छलफल तथा अन्तर्क्रिया गर्नुका साथै यस सम्बन्धमा रहेका नीतिगत तथा कानूनी व्यवस्थाको पुनरावलोकन गरिएको छ। खासगरी नेपालको संविधानका विविध व्यवस्थाहरू; राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग ऐन, २०७४; अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४; स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४; नेपाल सरकार मन्त्रिपरिषद्बाट स्वीकृत कार्य विस्तृतीकरण प्रतिवेदन लगायतका दस्तावेजमा भएका प्रावधानहरूको अध्ययन गरिएको छ। नेपाल सरकारबाट साविकमा सञ्चालनमा रहेका कार्यक्रम तथा आयोजनाहरूको समेत पुनरावलोकन गरिएको छ।

आर्थिक बर्ष २०७५/७६ को बजेट तयारीको चरणमा, संघबाट प्रदेश र स्थानीय सरकारलाई प्रदान गरिने सशर्त अनुदानको हस्तान्तणको अनुमानित खाका निर्धारण गर्न सकिएमा आगामी आर्थिक वर्षको बजेट तयारी यथार्थपरक र कार्यान्वयनयोग्य हुन सक्ने देखी, सबै केन्द्रीयस्तरका मन्त्रालयहरूसँग आगामी आर्थिक वर्षका लागि प्रस्तावित कार्यक्रमका सम्बन्धमा छलफल गरिएको थियो। वित्तीय हस्तान्तरण सम्बन्धी नेपाल सरकारका सचिवहरूसँग गरिएको अन्तर्क्रिया तथा सातवटै प्रदेश सरकारहरूसँग गरिएको अन्तर्क्रिया कार्यक्रममा अपेक्षा तथा आवश्यकताहरूको पहिचान गरिएको थियो। राष्ट्रिय नीति तथा कार्यक्रम, मानक, पूर्वाधारको अवस्था बमोजिम सशर्त अनुदान हस्तान्तरण गर्नुपर्ने संविधानको मर्मलाई आत्मसात् गर्दै आगामी आर्थिक वर्षमा नेपाल सरकारले प्रदेश र स्थानीय तहलाई हस्तान्तरण गर्नुपर्ने कार्यक्रमको पहिचान गर्नका लागि गठित टोलीमा नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय, राष्ट्रिय योजना आयोगका साथै राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगबाट प्रतिनिधित्व भएको थियो।

३. सशर्त अनुदान निर्धारणका आधारहरू

संविधानमा उल्लिखित व्यवस्था, ऐनमा तोकिएका आधारहरूलाई दृष्टिगत् गर्दै राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगले आर्थिक वर्ष २०७५/७६ मा नेपाल सरकारबाट प्रदेश र स्थानीय तहलाई उपलब्ध गराउने सशर्त अनुदान हस्तान्तरणका लागि देहायका आधारहरू सिफारिस गरिएको छ ।

(क) नेपाल सरकारले कार्यान्वयनमा ल्याउने राष्ट्रिय नीति तथा कार्यक्रम प्रदेश सरकार तथा स्थानीय सरकारबाट सञ्चालन गरिनुपर्ने भएमा त्यस्ता कार्यक्रम सञ्चालनका लागि आवश्यक पर्ने वित्तीय स्रोत सशर्त अनुदान अन्तर्गत प्रदेश र स्थानीय तहलाई उपलब्ध गराउने,

(ख) नेपालको संविधानको अनुसूचीमा भएको व्यवस्था बमोजिम संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको क्षेत्राधिकारमा रहने चालु आर्थिक वर्षमा नेपाल सरकारबाट सञ्चालन भैरहेका, आगामी आर्थिक वर्षमा निरन्तरता दिनुपर्ने कार्यक्रम र आयोजनाहरू तिनको आकार, स्रोतको उपलब्धता र प्रकृति अनुसार तत् तत् तहमा हस्तान्तरण गरी तिनको कार्यान्वयनका लागि नेपाल सरकारले सशर्त अनुदान उपलब्ध गराउने,

(ग) प्रदेश सरकार र स्थानीय तहलाई उपलब्ध गराइने देहायका अनुदानहरू सशर्त अनुदान अन्तर्गत उपलब्ध गराउने

- कर्मचारी, शिक्षक, लगायतको तलब/भत्ता लगायत अनिवार्य खर्चका लागि उपलब्ध गराइने अनुदान,
- संघीय सरकारको अधिकार क्षेत्रभित्र रहेका तर प्रदेश र स्थानीय सरकारबाट कार्यान्वयन गराउनुपर्ने किसिमका राष्ट्रियस्तरका कार्यक्रम सञ्चालनका लागि उपलब्ध गराइने अनुदान,
- विगतमा प्रवाह भैरहेको सेवालाई अविच्छिन्न रूपमा निरन्तरता दिनुपर्ने भएमा त्यस्ता कार्यक्रम सञ्चालनका लागि दिइने अनुदान,
- विगतमा निर्माण कार्य प्रारम्भ भैसकेका र कार्यान्वयनको चरणमा रहेका विकास आयोजनाहरूलाई पूर्णता दिनका लागि हस्तान्तरण हुने अनुदान,
- बहुवर्षीय ठेक्का स्वीकृत भई नेपाल सरकारको दायित्व सिर्जना भैसकेका कार्यक्रमहरू प्रकृति, आकार र स्रोतको उपलब्धताका आधारमा क्रमशः हस्तान्तरण हुने गरी सञ्चालनका लागि दिइने अनुदान,
- वैदेशिक सहायता अन्तर्गत सञ्चालनमा रहेका कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि दिइने अनुदान,
- नेपाल सरकारले गरेका अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिबद्धता कार्यन्वयनका लागि सञ्चालन हुने कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि दिइने अनुदान।

(घ) सशर्त अनुदान अन्तर्गत हस्तान्तरण हुने कार्यक्रम कार्यान्वयनका शर्तहरू स्पष्ट, मापनयोग्य, र कार्यान्वयनयोग्य हुनुपर्ने,

(ङ) नेपाल सरकारबाट प्रदेश र स्थानीय सरकारलाई हस्तान्तरण भएका सशर्त अनुदान अन्तर्गत सञ्चालन गरिनुपर्ने कार्यक्रमको कार्यान्वयन गर्ने जिम्मेवारी तत् तत् तहको हुने,

(च) सशर्त अनुदान अन्तर्गत हस्तान्तरण भएका कार्यक्रम कार्यन्वयनका लागि प्रदेश र स्थानीय तहले नेपाल सरकारसँग प्राविधिक सहयोग/सुझाव माग गरेमा नेपाल सरकारका निकायले त्यस्तो सहयोग/सुझाव उपलब्ध गराउनुपर्ने,

(छ) सशर्त अनुदानबाट सञ्चालन हुने कार्यक्रमहरू तर्जुमा गर्दा प्रदेश र स्थानीय सरकारले संघीय बिषयगत मन्त्रालयसँग समन्वय गर्नुपर्ने,

(ज) सशर्त अनुदानबाट सञ्चालन हुने कार्यक्रमहरू प्रदेश र स्थानीय सरकारले आ-आफ्नो बजेटमा स्वीकृत गरी सञ्चालन गर्नुपर्ने,

(झ) सशर्त अनुदान अन्तर्गत सञ्चालन हुने, बहुवर्षीय ठेक्का स्वीकृत भएका कार्यक्रमहरू हस्तान्तरण गर्दा ती कार्यक्रमहरू सम्पन्न गर्नका लागि आवश्यक पर्ने स्रोतको सुनिश्चितता नेपाल सरकारले गर्नुपर्ने,

(ञ) वैदेशिक सहायताबाट सञ्चालित, हस्तान्तरण हुने, कार्यक्रमहरूको अनुगमन, एकीकृत लेखाङ्कन तथा एकीकृत प्रतिवेदन तयारी, तथा दातृ निकाय/संस्थासँगको समन्वय लगायतको जिम्मेवारी नेपाल सरकारको हुने,

(ट) हस्तान्तरण भएका कार्यक्रम/आयोजनाको वित्तीय र भौतिक प्रगतिको अनुगमन संघीय बिषयगत मन्त्रालयबाट समेत गरिनुपर्ने,

(ठ) स्थानीय र प्रदेश तहबाट भएको भौतिक र वित्तीय प्रगतिका आधारमा नेपाल सरकारले सशर्त अनुदान वापतको रकम उपलब्ध गराउने,

शीर्षकगत रूपमा अनुदान हस्तान्तरण हुने हुँदा उपयुक्त अनुगमन सूचक विकास गरी खर्चको अनुगमन गर्नुपर्ने।